

УДК 341.232:061.1 ЄС (477)

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ
І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ЮСТИЦІЇ**

Аріт К. В.,

кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри міжнародних економічних відносин
факультету МЕН та ТБ
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
Суддя господарського суду
Харківської області

Анотація У статті, на основі аналізу нормативних положень Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, а також актів міжнародного права Організації Об'єднаних Націй висвітлюється зміст пріоритетних напрямів взаємодії України і ЄС у сфері свободи, безпеки та юстиції. Акцентується увага на першочерговості вжиття заходів задля практичного забезпечення принципу верховенства права шляхом зміцнення судової гілки влади, викоринення корупційних практик і посилення гарантій незалежності суддів. На основі аналізу змісту найважливіших напрямів взаємодії України і ЄС з питань забезпечення свободи, безпеки і юстиції, підкреслюється важливість ролі міжнародного права ООН як універсальної правової основи протидії терористичним проявам на глобальному рівні цивілізованими державами сучасного світу і їх об'єднаннями.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, простір свободи, безпеки та юстиції, верховенство права, тероризм, судове співробітництво.

Аннотация В статье, на основе анализа нормативных положений Соглашения об ассоциации Украины с Европейским Союзом, а также актов международного права Организации объединенных Наций освещается содержание приоритетных направлений взаимодействия Украины и ЕС в сфере свободы, безопасности и юстиции. Акцентируется внимание на первоочередности принятия мер, направленных на практическое обеспечение принципа верховенства права путем укрепления судебной ветви власти, искоренения коррупционных практик и усиления гарантий независимости судей. На основе анализа содержания наиболее важных направлений взаимодействия Украины и ЕС по вопросам обеспечения свободы, безопасности и юстиции, подчеркивается важность роли международного права ООН как универсальной правовой основы противодействия террористическим проявлениям на глобальном уровне цивилизованными государствами современного мира и их объединениями.

Ключевые слова: Украина, Европейский Союз, Организация Объединенных Наций, пространство свободы, безопасности и юстиции, верховенство права, терроризм, судебное сотрудничество.

Annotation Based on the analysis of Ukraine – European Union Association Agreement's regulations as well as on analysis of Organization of United Nations' international laws this article elucidates the focal areas of interaction of Ukraine and the EU in the spheres of freedom, security and justice. The emphasis is on the urgency of actions aimed at the practical implementation of the "rule of law" principle by fostering the judicial branch, eradication of corruption and promotion of guarantees for judges' independence. By analysing the contents of the crucial areas of Ukraine-EU interaction for freedom, security and justice the importance of the UN's international laws is stressed as of a universal legal framework for global response to terrorism acts by present-day civilized states and their groupings.

Key words: Ukraine, the European Union, Organization of United Nations, common space of freedom, security and justice, rule of law, terrorism, judicial cooperation.

На сучасному етапі розвитку державності стратегічною метою України є вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) як найбільш економічно розвиненого альянсу держав у світі. Досягнення зазначеної мети вимагає від нашої держави переходу на європейські стандарти забезпечення правопорядку, протидії тяжким формам злочинності та створення надійних гарантій забезпечення прав і свобод громадян. На рівні ЄС означені напрями діяльності реалізуються в межах самостійного напрямку політики – політики свободи, безпеки та юстиції. Важливість для народів Європи цього напрямку спільної міждержавної діяльності є беззаперечно, що обумовлюється, як зазначає С.Ю. Кашкін, бінарністю її сутності, яка розуміється як мета існування ЄС і, одночасно, як специфічна

компетенція інституційного механізму ЄС [10, с. 272].

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) 16.09.2014 р. визначає нові, перспективні організаційно-правові форми взаємодії нашої держави і ЄС у секторі свободи, безпеки та юстиції [7]. Виходячи з цього, **актуальність тематики статті** обумовлена необхідністю всебічного висвітлення пріоритетних напрямів співробітництва України і Європейського Союзу у сфері свободи, безпеки та юстиції.

Нормативною основою викладених наукових позицій є положення Угоди про асоціацію, актів міжнародного права Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) в сфері протидії злочинності та захисту

прав і свобод людини. Доктринальним фундаментом статті стали наукові здобутки таких вчених як В.Ф. Антипенко, С.Ю. Кашкін, Ю.А. Мелехін, І.А. Пахомова, Р.А. Петров, Г. Тейлор.

У відповідності до змісту розділу III Угоди про асоціацію, який має назву «Юстиція, свобода та безпека», основними пріоритетними напрямками співробітництва України і ЄС у сфері юстиції, свободи і безпеки є:

- забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;
- удосконалення організаційно-правових механізмів захисту персональних даних;
- створення системи співробітництва у сфері міграції, надання притулку та управління кордонами;
- розробка спільних засад поведінки з працівниками, які громадянами України і бажають працювати в ЄС та забезпечувати мобільність працівників;
- налагодження спільної роботи щодо протидії тероризму і недопущення його фінансування;
- розвиток співробітництва у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин;
- протидія кримінальній та іншій незаконній організованій діяльності;
- налагодження судового співробітництва.

Висвітливо сутність кожного з напрямів більш конкретно. Так, в певному розумінні «класичним» вектором співробітництва України і ЄС є **налагодження тісного співробітництва з питань забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод** (ст. 14). Зауважимо, що цей напрям є базовим і основоположним. Незважаючи на певну невизначеність поняття верховенства права на рівні правової системи ЄС, вказана ідея має засадниче значення. Р.А. Петров пояснює це тим, що ідея верховенства права є центральним елементом усього правового устрою ЄС [13, с. 38]. Згідно положенням Угоди про асоціацію, Україні належить розробити заходи, спрямовані на повноцінне утвердження верховенства права у діяльності правоохоронних і судових органів. Передусім мається на увазі зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, зміцнення гарантій незалежності суддів при здійсненні правосуддя, створення додаткових передумов для подолання корупційних проявів.

Наступним напрямом є **удосконалення організаційно-правових механізмів захисту персональних даних**. З цією метою Україна і ЄС налагоджують співробітництво у відповідності до найвищих європейських та міжнародних стандартів. Слід зазначити, що наразі в ЄС єдині уніфіковані стандарти захисту персональних даних містяться в Генеральному регламенті із захисту персональних даних, який було розроблено Європейською комісією у 2012 р. з метою заміни дещо застарілої Директиви 95/46/ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» [9]. У відповідності до Регламенту система державного управління ЄС має на меті досягнення високого рівня охорони персональних даних у всіх сферах життєдіяльності, а також спрощенні процесу міжнародного переміщення персональних даних та

впровадженні єдиних стандартів їх захисту. Проте, особливо важливим для України є те, як відзначає І.А. Пахомова, що на рівні національної системи державної служби у перспективі слід заснувати спеціальні посади службовців із захисту персональних даних [12, с. 137].

Третім важливим напрямом є **співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами** (ст. 16). У цьому секторі Україна спільно з ЄС зобов'язується розвивати всеохоплюючий діалог щодо всіх питань у сфері легальної і нелегальної міграції, незаконного переправлення осіб через державний кордон та торгівлі людьми, а також включення відповідних проблемних питань у сфері міграції до національних стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, звідки походять мігранти. Такий діалог ґрунтується на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства. Згідно з відповідним законодавством ЄС та чинним національним законодавством України, співробітництво буде, зокрема, зосереджуватись на:

- а) подоланні причин виникнення незаконної міграції;
- б) спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, у тому числі щодо методів боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, а також захисту жертв таких злочинів;
- в) запровадженні всеохоплюючого діалогу з питань притулку, зокрема стосовно практичних аспектів реалізації Конвенції ООН про статус біженців від 20.07.1951 р. [1]; інших відповідних міжнародних документів, а також забезпечення поваги принципу «невислання»;
- г) розвитку ефективної політики повернення, зокрема у її регіональному вимірі, впровадження принципу ефективного управління кордонами;
- д) подальшому розвитку оперативних заходів у сфері управління кордонами:

Дещо пов'язаним з попереднім напрямом є **розробка спільних засад поведінки з працівниками, які громадянами України і бажають працювати в ЄС та забезпечувати мобільність працівників** (ст.ст. 17, 18). В межах означеного напрямку сторони мають розробити заходи, спрямовані на недопущення дискримінації на підставі громадянства стосовно умов праці, винагороди або звільнення порівняно з громадянами цієї держави-члена. Україна відповідно до законів, умов та процедур, що застосовуються на її території, повинна забезпечити аналогічне ставлення до працівників держав-членів ЄС, які працевлаштовані на її території.

Забезпечення повноцінності правового статусу працівників передбачає також і підвищення рівня їх мобільності. У зв'язку з цим, високий рівень мобільності працівників сторони планують досягти шляхом:

- а) покращення існуючих можливостей доступу до зайнятості для українських працівників;

б) розглянути можливість надання інших більш сприятливих умов у сферах, які забезпечують формування кваліфікованих працівників шляхом розширення можливості доступу до професійного навчання.

Актуальним для сучасної України є *питання протидії тероризму і недопущення його фінансування* (ст., ст. 20, 23). Сторони намагаються налагодити співробітництво з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Із цією метою Україна і ЄС посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони також забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів антитерористичної діяльності, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF).

Крім вище наведеного, Україна і ЄС домовились співробітничати з метою попередження та запобігання актам тероризму згідно з міжнародним правом, міжнародним правом щодо захисту прав людини, біженців та гуманітарним правом. Зокрема, сторони домовились співробітничати на основі повного виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1373 від 2001 р. [4], Глобальної контртерористичної стратегії ООН від 08.09.2006 р. [5], а також відповідних міжнародних конвенцій та документів. Зважаючи на викладене відзначимо, що протидія тероризму на європейському рівні відбувається не лише на підставі правової основи існування ЄС і довірливого права формату Україна-ЄС. Європейські держави використовують міжнародно-правову базу ООН. Це пояснюється тим, що детермінація міжнародної злочинності лежить у площині соціальних мегапроцесів та явищ і зумовлена, як влучно зауважує В.Ф. Антипенко, вадами світового порядку на сучасній стадії глобалізації [8, с. 146]. Тому глобальна антитерористична діяльність реалізується одночасно на підставі нормативних приписів різних міжнародно-правових систем.

Важливим з точки зору безпеки для держави є *співробітництво з питань протидії незаконному обігу наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин* (ст. 21). Таке співробітництво спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів їх постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу зі шкідливими наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективне запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин. Сторони використовують необхідні методи співробітництва для досягнення зазначених цілей, забезпечуючи збалансований та інтегрований підхід до зазначених питань.

Суміжним з двома останніми напрямками є співробітництво *у боротьбі з кримінальною та іншою незаконною організованою діяльністю* (ст. 23). Таке співробітництво спрямовується на вирішення таких проблем:

- а) незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків;
- б) контрабанда товарів;
- в) економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування;
- г) корупція як у приватному, так і в державному секторі;
- д) підробка документів;
- є) кіберзлочинність.

З метою поглиблення співпраці з цих питань сторони розвивають співробітництво з питань обміну найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних досліджень, обміну інформацією відповідно до існуючих правил, посилення потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом, питань, пов'язаних із захистом свідків та жертв протиправної діяльності. Означені напрями мають розвиватися на основі положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. [2] та трьох Протоколів до неї, Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. [3] та інших відповідних міжнародних документів.

Останнім важливим напрямом взаємодії України і ЄС є *судове співробітництво* (ст. 24). Сторони домовились надалі розвивати судове співробітництво у цивільних та кримінальних справах, повною мірою використовуючи відповідні міжнародні і двосторонні документи та ґрунтуючись на принципах юридичної визначеності і праві на справедливий суд. Подальше судове співробітництво між Україною та ЄС у цивільних справах буде відбуватися на основі відповідних багатосторонніх правових документів, учасниками яких є багато держав світу (наприклад, конвенцій з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту прав дітей). Стосовно судового співробітництва в кримінальних справах Сторони намагаються посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції. Це включатиме, у разі необхідності, приєднання до відповідних міжнародних документів ООН та Ради Європи, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. [6].

Безперечно, реалізація висвітлених вище пріоритетних напрямів взаємодії України і ЄС у сфері свободи, безпеки та юстиції є складним і комплексним завданням для держави. З одного боку результативність їх виконання буде визначатися рівнем компетентності та «гнучкістю» правоохоронних служб, рівнем їх взаємодії з громадянським суспільством та політичним керівництвом держави [11, с. 41]. З іншого – загальним рівнем політичної стабільності, ефективності та стрімкості системних реформ сектору державного управління, судової системи, системи національної економіки. Наразі в Україні триває подальша робота щодо практичного втілення кращих європейських стандартів забезпечення безпеки кожної особи шляхом створення ефективної організаційно-правової системи реалізації загальноєвропейських принципів і стандартів правового порядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенция Организации Объединенных Наций о статусе беженцев от 28.07.1951 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/refugees.shtml
2. Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности от 15.11.2000 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrim.e.shtml
3. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции от 31.10. 2003 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruptio.n.shtml
4. Резолюция Совета Безопасности Организации Объединенных Наций № 1373 от 28.09.2001 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/45/PDF/N0155745.pdf?OpenElement>
5. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций, утвержденная Резолюцией шестидесятой сессии Генеральной Ассамблеи ООН 60/288 от 08.09.2006 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/504/90/PDF/N0550490.pdf?OpenElement>
6. Римский Статут (Устав) Международного уголовного суда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/icc-statute-271>
7. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
8. Антипенко В.Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія / В.Ф. Антипенко. – Одеса, «Фенікс», 2011. – 317 с.
9. Грехем Тейлор. Захист персональних даних у ЄС: настав час змін (переклад з англійської Євгена Школьного) / Тейлор Грехем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/politicreformandconstitutionslaw/humanrights/1296-zakhyst-personalnykh-danykh-u-yes-nastav-chas-zmin.html>
10. Кашкин С.Ю. Право Европейского Союза: учебник для бакалавров / С.Ю. Кашкин. – Москва: Проспект, 2015. – 320 с.
11. Мелехин А.В. Организационно-правовой аспект деятельности силовых структур зарубежных стран: учебн. пособие / А.В. Мелехина, А.Р. Попченко. – М.: ВНИИ МВД России, 1998. – 88 с.
12. Пахомова І. А. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері державної служби: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Пахомова Ірина Анатоліївна. – Х., 2015. – 202 с.
13. Петров Р.А. Право Европейского Союза: навчальний посібник / Р.А. Петров. – 2-ге вид. – К., «Істина», 2009. – 376 с.